

HELTAI GÁSPÁR
AZ HUNYADI JÁNOSRÓL, ERDÉLI VAJDÁRÓL
ÉS ANNAK JELES DOLGAIRÓL

Hunyadi Jánosnak eredeti.

Itt e helylyen szöllumnom kell az Hunyadi Jánosnak eredetiről és nemzetségéről; nem az Bonfinius Mesternek írása szerint, hanem az igaz história szerint, mellyet hallottuk azoktól, kiknek attyok szolgálta régen az Hunyadi Jánost és sok ütközetekben forgattanak véle. Mert az olasz Bonfinius kedvesködni akarván Mátyás királynak, a rómaiaktól hozza alá az ő eredetit és olaszt csinál belőle; de a dolog nem úgy vagyon, hanem mind ebben az írásban megtalálad irván, így higgyed az históriát igaznak lönni.

Mikoron Krisztus Urunknak születése után írának ezer-háromszázkilencvenkettőben és magyar király vala az Sigmond, az Brandeburgi hertzek, ki az Mária királyné asszonyt, az ördönges Lajos királynak leányát vette vala feleségül, kiről a magyar királyság reá szállott vala, vala akkoron az havas-elvő vajdaság a magyar korona alatt, miképpen az Moldova vajdaság is. Hogy kedig az havaselvő vajda meghölt vala, marada utánna két fia, egyiknek Dán, a másiknak Mircse vala neve és ezek ketten együtt birják vala az országot. Üdö múltván hasonlász lön közetek és egymás ellen kezdének támadni. Az Dán vajda eszét elvesztvén, török császárhoz küldé és ahoz ragaszkodék és népet kére tőle az ő attyafia Mircse ellen. Amuráth a török császár örüle neki és gyorsan nagy erőt bocsáta neki segítségül. Látván az öccse Mircse, hogy olly hatalmas erővel volna, megijede tőle és kiszekék az országból és Magyarországba jöve és

feljőve Budára Sigmond királyhoz. Ott szép ajándékokat mutatott a királynak, és lábaihoz esvén erősen könyörge neki, hogy őfelsége hamar látta Havas-elvő földhöz, mert az ő atyafia Dán törökhöz adta volna magát.

Hallván ezt Sigmond király, elámélnodék rajta. És monda Mircsének: ha igaz ez a hír, igen jól tötted, hogy feljöttél ide hozzám. Monda Mircse: Felséges király! nincs külemben. És a király megérte mindeneket rönddel az Mircsétől. Annakutánna mindjárt népet kezdte gyűteni és elkészíté az ő seregét. És Budáról kiindulván, Magyarországon általméne és beméne Erdélybe. Mikoron az Isztrigy mellett, Déván felől, táborba szállott volna, ott mulata egy üdeig, méglen az erdélyi vajda felvönné az ő népét és az alföldi hősek utánna érköznének. Mikoron egy jó üdeig ott mulatott volna, eluná az özvegységet. És a komornyik inasokkal szóllani kezdé az a föld felől: minémü föld volna? Szép nép volna-é rajta? kiváltképpen ha valami szép asszonyi állatokat és leányokat láttának volna ott a környékben valahol?

Mondának az inasok, hogy szép szöméllyeket láttának volna, kiváltképpen egy igen szép leánt láttának volna egy gazdag bojérnél, kinek mássa nem volna messze földben. Sigmond király érette botsáttá az inasokat. Mikoron elhozták volna a leánt és királlyal szömbe állana estve, monda a királynak: Felséges Uram! én nemes leány vagyok, az Morzsinaik nemzetből való, mint lönne annakutánna magamnak és az én magzatomnak dolga? erre legyen felségednek előszer fő gondja. Monda Sigmond király: gondom leszen reád és szép jószágot adok teneked és magzatodnak, nemzetségedet is jobban megnesemítem és nagyobb méltóságra viszem. És hittel megigéré ezt neki és keze adásával is megerősíté.

Egynyihány nap mulva elindítá a népet és beméne Havas-elvő földébe. És ott szömbe viva Sigmond király az oláhokkal és törökekkel és gyözedelmes lön ellenek és mind Nikápolig elbeméne és megvevé Nikápolit és mind elpusztítá azt. Visszajövén annakutánna, esmét Erdélyben általméne és esmét megszálla az Isztrigy mellett, szinte az előbeli helyen. Esmét elküldé az inasokat az Morzsinaik szép leánzóért. És mondá neki a leán: Felséges Uram! a mitől félek vala, szinte az esett rajtam. Az Istenért is kérem Felségedet, ne hagyj immár, mert igen nagy nyavalyába leszek. Vaj ki nehéz ügyem leszen.

A király mindjárt számlálni kezdé az üdöt, tehát majd négy holnapja vala. És ujjából kivoná az eggyik gyűrőt és adá azt a Morzsinaiknak és monda neki: semmit ne félj, ezt tartsad

jegyül. Evvel megöltalmazhatod magadat mindenek ellen. Czédulát is adok. Azonközbe várj Istentől. És reggel bőv költséget ada neki és úgy bocsátá haza. Annakutána megindítá az ő népét és Magyarországon általmenvén, felméne Budára.

Vala ott az üdőben egy havaselvő bojer, kinek Voik Buthi vala neve. Ez kiszekett vala Havaselvő földéből a nagy egyenetlenségért. Avval közlé dolgát a szép Morzsinai. Az látván az ő szépségét és kazdagságát, házastársul vévé az Morzsinait. Azonközbe Mircse vajda elhivatá az Voik Buthit, hogy haza jőne és megigéré neki minden jószágát. Felvéve Voik Buthi az ő szép feleségét és hazaméne vele Havaselvő földébe és ott lakának egymással. Nem sok üdő mulva leesék a szép Morzsinai és igen szép fiat szüle Buthinak. És megkeresztelvén azt, Jankulának nevezek ötet. És nagy gondot visel reá az anyja és szépen nevelé azt, mint Sigmond király meghadta vala neki.

Üdő múlva, mikoron Sigmond király esmét bement volna hadával Havaselvő földbe, hogy vína a törökek ellen, az Morzsinai felvéve a gyermeket az Jankulát és beméne a királyhoz és eleibe tévé a gyermeket és a czédulával a gyüröt. Látván a király a tzédulát és az gyüröt, igen kezde örülni az Jankulának. És meghadta az asszonnak, hogy üdő mulva felhozná a gyermeket Budára, ott mindenekről jó választ adna neki. Mert gondját akarná rólok viselni, mellyen nem csak ők, hanem minden nemzetek örülnének.

Mikoron Sigmond király minden dolgait elvégezte volna, oda visszatére és hazaméne Budára. Üdővel meghala az ura Morzsinainak és kijőve az ő szép fiával, az Jankulával esmét az ő bátyjaihoz Erdélybe és ott lakék nálok. Üdő múlva az asszony monda az bátyának, az Morzsinai Gáspárnak; szerető bátyám! e gyermekkel utam volna, mert fel kellene mennem Budára, de nem tudom, mint mehessek, kérlek ides bátyám, jere velem, kérlek vigy oda, mert ne találtán te sem bánod. Monda a bátya: Jó hugom! igen messze a Buda, mi patvart járnál te ott? Monda az asszon: vagy messze, vagy nem messze, de énnekem fel kell mennem. Ha eljössz velem, nagy hasznot tész a kis Jankulának, sőt az egész nemzetünknek. Hallván ezt a Morzsinai Gáspár, elálméködék rajta és monda: hadd haladjon a dolog valamennyére, im gondolkodom felőle. Meglássuk.

Egynyihány nap mulva az asszony mosni készül vala és letötte vala az Jankulát a földre, hogy ott halgatna és játszodnék a porba és igen erőssen kezde a gyermek ott sirni. Az asszony odaméne és a Sigmond király gyürőjét adá a Jankula kezében,

hogy avval játszódnék és veszteg halgatna. Mikoron egy jó üdeig játszott volna Jankula az gyűrővel és ott halgatna a porban, egy holló meglátá a fáról a szép fénes gyűrőt az gyermek kezébe és oda röpülvén, kikapá a gyermek kezéből a gyűrőt és felvivé azt a fára. Az Jankula hertelen igen kezdé kiáltani. Az annya elhatta a szappanozást és elfutamék a gyermekhöz, tehát nints a gyűrő. Feltekéntvén a fára, tehát az holló orrába fénlik és ott praktikái rajta. Elijede az asszony és mindjárást a bátyához futamék és nagy zokogással megbeszélé neki, mint járt volna és monda: szerelmes bátyám! meggyünk? Az átkozott holló elkezdí minden szerencsénket elveszteni, mert orrában vagyon a Sigmond király gyűrője, mellyet jegyül ada énnekem, midőn megművelém az ő akarattyát. Ha az gonosz holló elviszi a gyűrőt, nem fogja a király megállani az ő ígéretit, mellyet énnekem tött. Bizony a gyűrő nélkül soha nem merek a király elejbe körülni, sem merem a szegény Jankula dolgát előtte említeni. Jaj! jaj! hová legyek?

Morzsinaí is elijedvén, megragadá íjét s tegzét és elméne az hugával. Ime tehát a holló ott vagyon a fán és praktikál az orrával a gyűrővel. És mindnyárást egy nyíllal hozzá aránza, de a nagy hirtelenkedésbe hibát tón és nem találá az hollót. Más nyilat vén és avval melybe lövé az hollót, hogy aláesék mind gyűröstől és nagy örömbe lönek mind ketten.

Morzsinaí Gáspár ezokáért megértvén az hugától minden dolgát, felvévé a hűgát az Jankulával egyetembe és felvivé őket Budára. Egy napon, midőn a király alájött volna ebéd után az vár piaczára és ott morálna, az Morzsinaí az Jankulával oda-járulván, a királynak nyujtá a czédulát és a gyűrőt és monda: Felséges Uram! lásd meg ezeket, kérlek Felséges Uram, meg-émléközzél a te ígéretedről és ne utáld meg szegény fejemet és fiadat. Könyörülj, Felséges Uram! szegény nemzetemen is.

Sigmond király pirulván egy kevésé, mindjárt az Jankulának kezdé mosolganí. Azután visszaadá neki a gyűrőt és monda: jól tötted, hogy feljöttél és hogy felhoztad a gyermeket. Gondodat viselem. Urrá teszem az Jankulát. Nemzetedet is felemelem. És a király mindjárt hívá Bán Ferenczet és meghagyá neki: ezeket vidd ki jó szálasra és viselj gondot reájok. Meglásd, hogy minden elegek legyen, ne hadjad felejtenem az ő ügyeket, juttasd eszembe, hogy olykoron öremmel bocsássam őket haza Erdélybe. Bán Ferencz kiméne velek és általvivé őket Pestté egy polgárnak házához és ott mindennap jól tartá őket, mintha mindennap menyekezőben lagnának. És a király gyakorta

általhozhatja vala a kis Jankulát Budára és csak magának lévén, játszadozik vala véle. És mikoron visszabotsátja vala, nagy sok szép gyűrőket fűze a nyakára és arany láncokkal övedzi vala be és nagy erszény arany forintokat függeszte nyakába és úgy bocsátja vala vissza.

Egy holnap mulva Bán Ferenc látá, hogy igen jó kedvő volna a király és monda neki: Felséges Uram! üdő volna a kis Jankulát jó válasszal visszabocsátani. Meghidje Felséged, amint én aranyozhatok hozzá, ha élhet Jankula, igen nagy ember leszen benne. A király mindjárt megajándékozá őtet Hunyaddal, Déván fellyül és a környüle való jószággal. És mindjárt megpetsétlé az leveleket önnen szekretummal és parancsolatot ira az erdéli vajdának, hogy beiktatná őket abban és hogy megoltalmazná őket mindenek ellen. A hollót kedig, kinek egy arany gyűrő volna orrába, azt adá czímerül az Jankulának és az egész Morzsinai nemzetnek. És a Morzsinai nemzetnek szép jószágot ada az Hátzagban. Az asszonyt kedig nagy sommá arany forintokkal és egy hatlovú kólyával megajándékozá. Amellett útikölcséget is bőven ada nekik. És annak utánna úgy bocsátá őket nagy örömmel be Erdélybe.

Hunyadi Jánosnak ifjusága.

Haza jövéen, mind elfoglalák az jószágokat és úgy lakék a szép Morzsinai az ő fiával Hunyadon és ott felnöve az Jankula, onnét neveztetek annakutánna Hunyadi Jánosnak. Az annya is ott közel Hunyadhoz hala meg és eltemetve vagon egy fáluba, kinek Thelek neve, ha jól megemlékőzem felőle. Nem neveltetett fel Pesten, az annya sem holt Pesthé, hanem így vagon az igaz história, amint én megírtam.

Minekutánna az Jankula felhuzakodott volna és immár szép ifju volna, előszer a Csákiakhoz adta magát és azokat szolgálá és ezeknél kezdette legelőszer is az ő emberségét megmutatni. A Csákiaktól elbucsuzván, a csanádi püspekhöz akadott és azt szolgálta. Onnét elszakadván, a zágrábi püspöket szolgálta tizenkét lóval. Onnét jutott annakutánna Magyarországba egy vitézlő nagy úr alá, onnét hiredék ki az ő neve Magyarországba az ő nagy vitézségéért, hogy a királynak is esmeretségbe juta.

Mikoron annakutánna Sigmond király beméne Olaszországba, úgy méne Hunyadi János is be vele. Olaszországban álla az Filephöz, az mediolánomi hertzezhöz és azt nagy éberséggel

szolgálá egynyihány esztendeig egynyihány lóval. Annakutánna visszajöve esmét Magyarorszáiban és az Alföldön vitéz-kedék a jeles hősek között a törökek ellen. Egyszer az ő társaival ott felkele és beméne Misiába és ott feldulának egy görög kalagor kalastomot és igen drága kénccset hozának abból vissza. Ott nyére Hunyadi János nagy sok drága dolgokat, köveket és sok arany szörszámokat.

Mikoron Sigmond király felméne Németországba, Hunyadi János is igen szépen felékesíté magát nagy szép és drága öltözetekkel és együtt felméne a királlyal. És mikoron egy jó üdeig oda mulatott volna és ott jeles emberségeket cselekedett volna, híres és dícsíretes névvel visszajöve Magyarorszáiba. Azután hadi tisztben szépen, eszesen és jámborul kezdé magát viselni, annyira, hogy mindenütt és mindeneknél igen jó hire kezdé lönni.

Annakutánna Hunyadon egy igen szép várat építe. És az Gerébek nemzetségéből hozá feleséget magának az Erzsébet asszont, az nagy Szilágyi Mihálynak ides szép hugát. Abból kedig két fiat nemze. Hunyadon szülé az Erzsébet asszony a nagyobbikat, az Hunyadi Lászlót, ki annakutánna az uraknak árultatásából Budán méltatlan és kegyetlenül elvesze. Egynyihány esztendő mulva úgy szülé a' küssebbiket, az Mátyást, ki annakutánna felséges, sőt legfelségesb magyar király lön. Szülé kedig ezt a Mátyást Kolosvárott Erdélben, mikoron írának Krisztus Urunknak születése után 1443, Böjt második havának huszonhetedik napján, reggel három órakort.

Mert az Erzsébet asszony akkor Kolosvárott szállott vala, jöven Szilágyból, egy szőlőműves kazdag embernél, ki lakik vala az Óvárba, egyenest arczól, mikoron bemennek az Óvárban, egy kőházban és az ember száz vala. Annál marada szálláson az Erzsébet asszony a szülésnek utánna egynyihány esztendeig. És ott vitték a fiát, Mátyást, legelőszer is az oskolába. Hogy annakutánna magyar királlyá lön Mátyás, nagyon megajándékozá a gazdát és jeles szabadsággal meglátogató. Mostan is az vasajtókon és az vastáblákon rajta vagyon az Mátyás király czímere, az aranygyürös holló. És örök emlékezetre megajándékozá az várast is igen nagy és jeles privilégiummal és szabadsággal, mellynek a drága levele mostan is ugyan volna, hogy minden kolosvári ember egy-egy kalangyától kihányja a két-két kévét a dézmába és az ő gabonáját felrakja az ő akaratja szerint és haza vigye, otthagyván a dézmát. Szüretbe kedig kádba tölcese a sajtóknál a szőlő alatt az ő dézmáját és

ki-ki mind haza vigye az ő mustját, halhatatlan nagy szabadság. De evvel akarta a felséges Mátyás király az ő hazáját felékesíteni. Mert nem minden bokorban terem olyan felséges és híres, neves fejedelem. De ezt a szabadságot megrontá amaz papozlár, a Csáki Mihály, ki az János király fiának fő kancelláriusa vala, az ő királynának nevével. De az soha nem műveli vala, hanem a Csáki ördegi nagy irigysége a jámbor polgárok ellen. Mátyás király, úgy tetszik, hogy adhatót ada, mert övé volt a dézma. Ha adhatót nem adta, miért maradnak helyekben az ő egyéb donációi, mellyeket a nemeseknek etc. adott? De így jár ez: egyiknek bűn, másoknak nem bűn. Elkölt Buda is töllünk etc.

Mikoron ez okáért az Hunyadi János olyan híres és neves ember lött volna, a király néki adá az erdélyi vajdaságot, mellyet annakutánna holtig bira nagy emberséggel és jámborsággal, a mint annakutánna meghalljuk. És úgy kele a neve, hogy mindenkoron csak János vajdának nevezék. És az hunyadi várat és várast Vajda Hunyadjának. Bírá ezokáért az vajdaságot egynyihány esztendőig nagy dicsérettel és mindenképpen meg őltalmazá az országot mind a törökek ellen és mind az egyéb ellenségek ellen, amint annak utánna meghalljuk.

Mezeth basa beüt Erdélybe.

Mikoron annakutánna László király meglátta volna az Hunyadi Jánosnak emberi és az ő nagy vitéz vóltát, ki akkoron erdéli vajda vala, adá néki ahoz a Szörényi bánaságot is és a temesvári ispánságot, hogy ő megöltalmazná az alföldeket a törökek ellen. János vajda miért hogy jámbor vala és szereti vala hazáját és az egész keresztyénségért felvévé e tiszteket és kész lón mindenre, noha tudja vala, hogy fejébe és tisztességébe járna mind e tiszteknék gondja viselésse. De a több magyar urak semmit nem gondolnak vala sem a keresztyénséggel, sem hazájokkal, sem az szegény községgel, sem az önnen megmaradásokkal, hanem felfuvalkodásból és fősvénységéből kergetik vala egymást nagy és fene kegyetlenséggel.

A török bosszút akara állani a magyarokon és nagy népet készíte és ezeknek hadnagyul adá a Mezeth basát, jeles, bölcs és merész hadakozót. És ez megindulván a néppel, általjöve Havaselvő földön és beüte Erdélsországba és minden kegyetlenséggel alá-fel szágulda az országba és tüzzel fegyverrel nagy pusztaságot kezde művelni és számtalan sok rabokat fogának.

Az Hunyadi János vajda csak kevés nappal az előtt bejött

vala Erdélybe. Mikoron meghallotta volna a törökeknek dühös-ségét, igen kezde bánkódni rajta. Mert olyan hertelenségbe nem tudja vala egybegyűjteni az ő népét. Méne ez okáért Gyulafejérvárba a Löpén [Lépes] Györgyhez, ki őneki jeles és régi barátja vala. Méglen avval tanácskozik a népnek gyűtése felől, oda kezdenek kezelgetni a törökek nagy sok rabokkal. Mert immár majd az egész országon általmentenek és rablattanak vala és annyi vala a rab, hogy igen lassan mehetnek vala vélek.

Látván Hunyadi János vajda és a püspök Gyulafejérvárból a tüzet, mint égetik vala a törökek az falukat, megkeseredének rajta és a münémü kevés népek vala, kiindulának Fejérvárból és rendbe ütvén a sereget a törökek ellen ménének. A török basa kedig okoson cselekedett vala és az ő seregéből éjjel kibocsátott vala egynyihány ezer embert környül az völgyekbe, kik ott lesben valának. Mikoron ez okáért Hunyadi János vajda a püspökkel és az egész sereggel felment volna Szent Emre faluig, a kik lesben valának törökek, hátok megé körülének. A basa kedig elől hertelen reájok ütte és ugyan közbe vévék őket. Látván ezt Hunyadi és hogy ennyi sokasághoz ők semmik volnának, hátra kezde tartani az ő népével. És mikoron általverték volna magokat az hátulso törökeken, futni kezdenek Fejérvár felé. És a futásban hogy a püspök által akara szektetni az Ompaj patakon, elesék a ló véle és mindjárast a törökek fejét vévék a püspöknek, de a több nép a püspök szolgálival befutának Fejérvárban.

A török basa ezokáért elhívén magát, minden félelem nélkül rabol vala szerin szerte az országba és nagy kegyetlenséggel pusztítja vala az országot mind tűzzel, mind fegyverrel. Hunyadi János pedig Fejérvárból kiíra mind az egész Erdélbe és mindenütt véres tört hordata és parancsolá felkelni mind az egész országnak, kiváltképpen kedig a székelyeknek. Látván az vajdának jámborságát és az országnak szükségét, minnyájan felkelének és mind az egész nép a vajda felé kezde indulni. Mihelyt valamennyére meggyült volna a népe, kiszálla Gyulafehérvárból és midőn immár alkalmas népe volna, utánna kezde ereszkedni a török basának, ki lassan mendegél vala a sok rabokkal és nagy prédával.

Azonközbe megmondák a Mezeth basának, hogy az Hunyadi János vajda nem messze volna tőlle nagy néppel. Hallván ezt, hogy kezel volna Hunyadi János vajda, megcsúfolá őtet a Mezeth basa, mondván: örülek néki, hogy eljő, mert evvel nagyobb

leszen immár a mi diadalmunk az Amurátes Urunk [Murád szultán] előtt. És elhíván a bégeket és mind a fő vitézeket, sokokat választva közülek és parancsolá nekik, hogy az ütközetbe semmit ne tönnének, hanem minnyájan csak az Hunyadi János vajdára vigyáznának és az ellen vínának. Meg is monda nekik mind fegyverét, termetit, lovát és megadá nekik az jeleket, mellyekről megesmérnék őtet; csak őtet, monda Mezeth, ejthessétek le, a többivel azután kevés munkát teszünk, úgy hajtjuk őket a mi hatalmas fejedelmünknek eleibe, mint egy falca juhat.

Hunyadi Jánosnak egy igen jó kéme vala, ez eljövén, mind megbeszélé néki az Mezethnek végezését és szándékát. Mikoron ezt megértötte volna az Hunyadi János vajda, előszer ő magáról gondot visele. Vala őnéki egy vitéz szolgálja, olyan képű, mint ő maga, ennek Kemény Simon vala neve, azt ölteteté fegyverébe és alája adá az ő lovát és azt állatá középbe a zászló alá és környüle rendelé az vitézeket. Kész lón mindenre az jámbor vitéz, a Kemény Simon és monda: ha meg kell halmom is a mi jámbor urunkért és az ország s hazánk mellett, örömost meghalok.

Annakutánna Hunyadi János vajda utánna méne az elrendelt sereggel a törökeknek és módját keresi vala az ütközetnek. Addig méne utánnok, hogy még a határban nem értek vala és egy faluba megkezdé őket, addig még a törökek elrendelték volna seregeket, addig verni és vágni kezdé őket, és megbontá őket egymástól. Futni kezdének ezokáért a törökek hegyre völgyre és rend nélkül csoportonként kezdének víni és nagy vérontás lón mind két felől. A vitézek is, kiket az Mezeth basa rendelt vala az Hunyadi János vajdára, környül fogák a Kemény Simont, ki az Hunyadi János lován és az ő fegyverében vala és erőssen kezdének reá víni. A vitéz fegyveresek környüle sokáig mególtalmazák őtet: de végre mind lepacskolák őket környüle, ő magát is elejték.

Azonközben alá s fel fut más fegyverben és lovon Hunyadi János vajda és biztatja és nékinódítja szolgálit és mind az ország népét, ő maga is előtttek erőssen vív vala a törökekkel. Mikoron ezenképpen erőssen vínának egymással, megszabadulának mind a rabok és hától támadának a törökekre és erőssen kezdék őket hagyigálni, verni és vágni. Megijedének ezen a törökek és lassabban hagyák a dolgot és hátra kezdének mászkálni. Mikoron ezt meglátta volna Mezeth basa, ő is illára vevé a dolgot és elkezdé futni. Innék kedig János vajda az ő népével

utánok kezdte sietni és erőssen kezdé őket süllyeszteni. A többi között elérék a Mezech basát is a fiával, és azt is mindjárt levágák. Így lőn Hunyadi János vajda diadalmos az napon a törökek ellen.

Másod napon utánna siette az elszaladott törökeknek az havasokra és egynyihány napig mind oda lőn és kivadásza vala a törökeket és megöli vala őket. Gyakorta ebédkor törökeket hozának eleibe és mindjárt szolgálit nekik állatá és ugyan ott előtte levágatá őket. Mikoron kedig szolgálival visszajött volna a táborban nagy vígasággal, mind a sok rab nagy sereggel eleibe menének és minnyáján térdre esének előtte és hálákat adának néki, hazájoknak attyának nevezvén őtet és lábait csókolgatják vala; a sok aszszonyállatok, szűzek, gyermekek szép énekszóval mennének eleibe és úgy mondanak vala dicsíretet néki és édes attyoknak üdvezlék őtet. A vitézek is eleibe kimenének a táborból és a köszenetbe meggyőzhetetlen hadnagynak és fejedelemnek nevezik vala őtet.

Ő kedig, az Hunyadi János vajda, sirván ölelgeti vala őket és megköszöné nekik az ő állhatatos voltokat és vitézségeket és inté mindnyáján őket, hogy velle egyetemben dítsirnék az Felséges Istent és hálákat adnának néki. A nagy nyereséget szépen megosztá, kit az isteni szolgálatra intéze, kit az vitézeknek kioszta. És leveleket ira ki az egész országba és inte mindeket, hogy minden egyházakban hálákat adnának az Istennek és az Ur Jézus Krisztusnak. És nem sok üdő mulva a nyereségből szép egyházakat rakata Erdélországba. Vesztek vala ez ütközetben a törökek közzül husz ezeren, a keresztyének közzül kedig vagy három ezeren.

A vaskapui diadal.

Azonközben igen bosszankodik vala Amurátes ezzen, hogy az Hunyadi János vajda mindenütt olyan szégyent és kárt tött volna rajta, kiváltképpen ezt igen bánja vala, hogy a két oláh vajda elhajlott vala tölle és hogy hajlottanak vala esmét a magyar korona alá. Ezokáért nagy népet gyűjte és indítá az ő nagy hadát a két oláh vajda ellen és az erdéliek ellen. Valának e seregben sok jantsárok és egyéb jeles hadakozók, mind gyalogok, mind lovagok, de kiváltképpen lovagok, kiknek somma vala körülbe nyolczvan ezer. És ezeknek ada hadnagyot egy fő basát.

Hallván ezt Hunyadi János vajda ő is népet kezdte gyűjteni

az országban, kiváltképpen fegyvereseket és egybegyűjte csakhamar mintegy huszezer embert. Az országbeli nemzeteknek is parantsolá, kiváltképpen kedig a székelyeknek, hogy minnyájan készek lönnének. A basa úgy cselekedék, mint Amurátes, a török fejedelem meghatta vala és Rátzországon általjöve és szállá a Duna mellé. Onnét elindulván, kis Nikápolnál általkelé a Dunát.

Látván ezt az oláhok, igen megijedének és mindjára Hunyadi János vajdának megizenék. János vajda igen biztatá őket és meghagyá nékik, hogy a törökökkel ne vinának, hanem felfelő takarodnának, és ötet várnának, mert ő akarna ellenek támadni Istennek segítségével és meg akarná őket oltalmazni a törökek ellen.

Eljutván a törökek Havaselve földbe, két felé szakadának és mind bészáguldák az egész országot és nagy kárt és pusztaságot kezdenek művelni tüzzel és fegyverrel nagy kegyetlenséggel. Onnét Oláhországból bétartának a törökek Erdélbe. Hunyadi János vajda kedig csak tizenötezer válogatott emberekkel ellenek támadá. Hogy a török basa meghallá a kémtől, hogy jelen vólna János vajda, megijede tölle és veszteg marada az ő seregével és erről gondolkodik vala, mint férne valamiképpen János vajdához, hogy valamiképpen megcsalhatná ötet.

Hogy a kémek megjutának a török basához, megmondák néki: ihol vagyon az Hunyadi János nem messze hozzád, de kevesed magával vagyon, alig vagyon negyed része népével te népedhöz képest, de majd mind fegyveresek [páncélosok] és nagy sok szekerei vagynak; valamit akar azokkal. Örüle ennek a basa, hogy kevesed magával vólna és ebbe tanácskozik vala az ő fejedelmivel, mint kellene ötet környülvenni minden népével és reá való tudulással és szünetlen való viadallal el-fárasztani és eképpen meggyőzni.

Midőn az Vaskapura jöttek vólna, Hunyadi hamar megrendelé a sereget és egybehívá mind a fejedelmeket és a tisztbeli embereket, a hadnagyokat, századosokat, ötvenedeseket, tizedeseket és hosszú szép beszéddel kezdé őket tanítani, vigasztalni, erősíteni és inteni, hogy Istennek tisztességéért és hazájokért emberől vinának az undok pogán ellen.

Addig a Szabadin basa is megrendelé az ő seregét és ő is a törökeket kezdé sok beszéddel inteni, hogy vitézül vinának a kavarok [gyaurok] ellen. És mikoron beszédit elvégezte vólna, meginditá az ő seregét, kezéppen négyszegü seregben állatá

vala az jantsárokat, azok megé a több gyalogokat. A két szárnyára rendelte vala az lovagokat és úgy jöve elő.

János vajda kedig eképpen rendelte vala az ő seregét. Középen rendelte vala két seregben az lovag fegyvereseket. Azok közükbe rendelte vala a nehéz fegyvereseknek seregét, hátul állatá a fegyveresek megé elegy a kópiásokat és az lövöket. A két szárnyára rendelte vala előszer négy szegü seregben lovag fegyvereseket, azzok megé állatá vala az lovag számszerijeseket. Eleikben pedig rendelte vala két felől szárnyul az huszárokat, hogy azonok oldalul vinának. A két szárnyát kedig és egész seregnek két oldalát környülfogta vala szekerekkel, mellyeket egybekölcsolta vala, a szekerekre kedig mindenféle gyalogokat rendelt vala számszerij ékkel, kézijékkal és egyébféle hadi szerszámokkal. Olyan rendben előindítá az egész seregét. Mikoron két szántó földnyi hosszára egymáshoz vólna a két sereg, ottan dobokat üttének és ütközetet fuvának és hertelen egybe-roppona a két sereg.

Mikoron Hunyadi János vajda látta vólna a pogányoknak sokságát, mindjárt a kezepső derék sereget hegyesen rendelé és úgy rohana a pogánokra, hogy amódon hamarabb megbontatná a pogánok seregét. A pogánok az ellen fogó módra rendelék seregeknék az eleit. De nem tehetének avval semmit a keresztyén seregnek az hegyének, mert mind fegyverben valának. Megbonták ezokáért a pogánok seregét és mind elől s mind oldalul erőssen vínak vala. És mikoron eképpen megbontották vólna a pogánok seregének az eleit, nagy emberöldeklés lön mindkét felől. A két szárnyán csodaképpen vivának egymással, hol a keresztyének valának fellyebbvalók, hol a pogányok. A törökeknek hamar lovok vala, annakfelette igen sokan is valának, ezokáért hamarsággal gyakorta fellyebb valának az viadalban és megtolják vala az husszárokat, de az husszárok esmét a fegyveresekhez támaszkodának és vissza kezdek vágni és tolni a pogán lovagokat. Mert a lovag fegyveresek rendben megmaradván, erőssen tolják vala mindenkoron a törökeket és az husszárok azzokhoz képest erőssen megöklelik, verik és vágják vala a törökeket. A lovag fegyveresek kedig az ő képekkel, kópiákkal és háromszegü hegyes törökkel mint egy semmin, úgy mennek vala által rajtok, ezokáért lankodni kezdé a törökeknek mind a két szárnya. A török gyalogok kezéparánt erőssen vínak vala és a lovagnak térdeket kezdék vágni. De a keresztyéneknek seregének a dereka, hol a nehéz fegyveresek is valának, rendet tartván, lenyomják és letapodják vala a

török gyalogokat és mind a földhöz szegezik vala őket és fejeket veszik vala és amiatt nagy vérontás lőn és hamar mind elkelének a darabontok, a lovagok közül is nagy sokan.

Mikoron meglátta a török basa, hogy mind középbe, mind szárnyul diadalmasok valának a keresztyének, előkergeté az utolsó álló sereget az viadalra, hogy azok környülfognák a keresztyének seregét, mikoron immár négy egész óráig tartott volna az viadalom. Látván Hunyadi János vajda a basának ravaszágát, megengedé, hogy valamennyire környülfognák az ő seregét, de azonnal oldalul megindíta a seregben és a szekerek megett való népeit és ezek erőssen kezdenek vini a törökekkel, számszerijlövással, kézijjeből való lövésekkel és minden módon, elől kedig a fegyveresek és szárnyul az husszárok erős öklelésekkel és nagy vivásokkal, vágásokkal és ütésekkel; és annál nagyobbban kezdenek elhullani a pogánok. Látván ezt a törökek, hogy a szekerekből és a szekerek megül olly nagy lövést kezdének és olly erős vivást, tartának attól, hogy a szekerekkel környül kezdenék őket fogni; lankadni kezdenék az vivásban.

Midőn ezt eszébe vötte volna az Hunyadi János vajda, kiáltani kezde a seregnek: nosza neki atyámfiai keresztyének! emberől vijjatok, mert készen nekünk adta az Isten a győzedelmet; félnek a latrok, meglankadtanak, nosza néki, im futni kezdnek. E kiáltásra a keresztyének bátorságot vőnek nagyobbat és megújítván rendeket, nagyobb merészséggel rohanának a törökekre és a szekerekkel két felől szoritani kezdék őket az vívással. És a törökeknek az ijetségbe eszek vesze és elhagyának minden rendeket. És hogy környül ne vétetnének a szekerektől, hátra kezdenék tartani. Látván ezt a keresztyének, rajtok lönek hátul és üzni, vágni kezdék őket. Látván ezt a törökek, kik a bal szárnyán még erőssen vának vala, ők is hátat adának és mind széllyel futának. A török basa kétségben esvén, a jantsárok között elkezde futni és hamar lovakra ülven, elszalada némelly fő törökekkel. Igen vala Hunyadi János utánna, hogy ha valamiképpen megfoghatná a basát, de az hamar lovokon elszalada egynihány fő törökekkel. Akik kedig széllyel a mezőn búdosnak vala, azokat mind megölek a keresztyének, akik kedig az erdőbe szaladának, azokat kivadásszák vala az oláhok és mind megfosztják és megölik vala őket.

Nyerének ez viadalban és győzedelemben a keresztyének a törökektől vagy kétszáz zászlót és fogának mint ötezer törököt. Akik az viadalból elszaladtának vala, félig sem mehetének által a Dunán. Mikoron János vajda visszajött volna az üzésből

a táborba, megosztá a nagy prédát önköztek és az ő serege között és mindnyájan megkazdagulának belőle, mert számtalan szépségeket és drága marhákat találtak vala a törökeknél.

Miért hogy az Úr Isten ezt a nagy diadalmot adta vala, parancsolá Hunyadi János vajda minden városnak, hogy harmad napig innepet üllenének és dicsírnék és felmagasztalják az Istent az ő nagy kegyelmességéért és hogy könyörgenének néki az országnak oltalmáért és megmaradásáért. Az egyházakban is sokat küldé a ragadományból és a török zászlókban feltétete a templomokban. Az Vaskapunál is szép oszlopot tétete fel az diadalomnak örök emlékezetére.

Nándorfejérvár megszabadul.

Magyarországban szerin-szerte igen predikállá Kapisztrános János a keresztet és igen indítá a népeket a szent hadba, pénzt is kuldula és azt leraká az falukba, hogy azt mind e szent hadra költené. És sokan örülének az ódozatnak és felvévék a keresztet és néki készülének és örömmel készek lőnek olyan szent ügyeközetre, elhagyván mind feleségeket, gyermekiket, családjokat és mindeneket.

Az Mahomet immár török császár vala, mert megvette vala Konstánczinápolt, a császár méltóságos székit, ezokáért igen felfuvalkodék és az ő elméjében tovább kezde gondolkodni és sokkal nagyobb dolgokat kezde forgatni. És noha vízi ereje nagy vala, de azért nem akara az olaszokhoz kezdeni, hanem a földön akará indítani az ő nagy erejét, hogy megvegye Illiriát és Dálmáciát, mert megértötte vala, hogy ez országokban nem volnának sok városok és nagy városok, hanem csak gyakor mezővárosok és sűrő faluk, ezt is megértötte vala, hogy csak valami urak birnák azokat, nem valami jeles és hatalmas fejedelmek. Csak a Deszpottól [szerb despota] és a magyaroktól tart vala, mert tudja vala, hogy ezek hatalmasok volnának mind pénzzel, mind népekkal. Gondola ezokáért Mahomet török császár: csak e kettőt megbírhatnám, annakutánna könnyen férhetnék a többihöz.

Először ezokáért Misiára méne, melly Rátzországnak is mondatik és ott elkezdé foglalni az ezüst bányákat és megvévé az ott való városokat, mellyek igen kazdagok valának. Nagy bánatba lőn Deszpot, hogy ellene nem állhata néki és hogy magának vette volna az igen nagy jövedelmű bányákat. És

felméne az erős várakba, mellyek Magyarország felé valának, várván ezt, hogy a magyarok mególtalmaznák őtet, mint azelőtt gyakorta lett vala. Minden nap kedig a hír feljőve Magyarországba az Mahomet felől, melly igen hatalmas vólna, mint vötte vólna Konstantinápolyt és Rátzországban a fő városokat. Rövid napon megszállandó vólna Nándorfejérvárat. Azt mikoron megvénne, annakutánna senkit nem kezdene kimélleni, hanem mind az egész Magyarországot magának kezdené foglalni, szinte mint Konstantinápolyt és a többivel cselekedett vólna.

Hallván ezt az Hunyadi János, kit az ifjú László király rendelt vala, hogy az Alföldet birná és mególtalmazná az végeket a törökek ellen, nem gondola a gyermek királynak bolygásával és háládatlanságával, sem az áruló Cziliai grófnak latarságával, hanem ez hirnek forróságába és népeknek rőmülésébe mindjárt elküldé és elhivatá mellé Kapisztrános Jánost és azt választá társul mellé az várasnak megtartására. És attól kére tanácsot: mit kellene olyan nagy szükségben művelni? Kapisztrános János biztatá az Hunyadié és megjelenté néki, hogy immár sok ezer embert jegyzett volna a keresztrel e szent hadra mind Németországban, mint Magyarországon, kik mindnyájan készek vólnának, pénz is elég vólna. És meghagyá Hunyadinak, hogy ő csak arra gondot viselne, ami az hadra szükség vólna. És megigéré néki, hogy az egész Magyarországot rövid napon mind fel akarná indítani az ő predikálásával a szent hadra.

Hunyadi János sietvén, mind egybehirdeté és gyűjté a régi hőseket. A Dunára is hamar sok hajókat szőrze népekkel, miért hogy hallotta vala a kémektől, hogy a török császár is sok vízi erőt indított vólna a Dunán. Azonközbe eljuta az hír, hogy a török császár százezer és ötvenezer emberrel általjött vólna az Hémus [Balkán] nagy hegyén és hogy a Duna mellett fel akarna jőni és Fejérvárat megszállani. És nagy rémülés lön egész Magyarországon. De Hunyadi és Kapisztrános az ő seregekkel bátor szívvel bésietének Nándorfejérvárba. Az hajókban is nagy sok élést hozának bé Fejérvárba és népeket. László király és a Cziliai gróf meghallván ezt a hirt, annyira ijedének, hogy vadászásnak színe alatt kimenének Budából és addig vadászáznak, hogy szinte Bécsbe tartózáznak meg és Budát nyitva hagyák minden óltalom nélkül és harmincz egész napig nyitva álla minden embernek.

Mikoron ezokáért irnának Krisztus Urunknak születése

utánn 1456, Szent Iván havának 12-dik napján, feljöve török császár és megszállá Nándorfejevárat és Mahomet császár két táborba osztá az ő népét. Eggyiket a Száva mellé helyhezteté, a másikat a Duna mellé, mellyben ő maga vala. A másikban lón az ásiái basa. Az ő tábora környül nagy árkot ásata és töltést nagyot tétete, arra állatá mind környül az álgyukat, hogy ne árthatnának a magyarok néki, ha ki kezdenének csatázni. A köz hadakozó népnek sokaságát az váras környül való mezőre szállítá, kik mind bétölték az egész mezőt. A Dunát és a Szávát mind bétölté kedig hajókkal és úgy szállá meg köres környül az várast, hogy senki sem be, sem ki nem mehete. Hozott vala kedig sok rezet véle a tevéken és abból mindjárt nagy barom álgyukat öntete, mert nem akara vélek azelőtt az úton bajlódni a szoros és nehéz utakon. És mindjárt sánczokat hányata az váras környül és azokba vontatá a nagy barom álgyukat és úgy kezdé a bástyákat és tornyokat törni éjjel nappal, hogy az várasbélieknek semmi nyugodalmok nem lehete.

Kívül vala kedig akkoron Hunyadi és Kapisztrános, mikoron az várast megszállották vala. Hallván ezokáért, mindjárt megtölték az hajókat keresztesekkel és alábocsátkozának egyenest a Dunán. Hallván ezt Mahomet császár, mindjárt felindítá az ő vizi erejét ellenek, hogy ne bocsátnák őket be az várasnak óltalmazására. Egyberoppana ezokáért a két vizi erő és erős viadal lón közettek. Végre Hunyadi beszökellék a császárnak eggyik hajójába, ezt látván a több keresztyének, utánna szökellenék és erősen ölik vala a törökeket és a vízbe szöktetik vala, a földről is nagy segítségül lőnek a fegyveresek, kik egy négyszegű nagy seregben alászállnak vala. Olly nagy vérontás lón ott, hogy az egész Duna merő vérrel foly vala. De miért hogy az víz is üti vala a keresztyéneket alá a törökekre, ezért megtolák a törökeket és meggyőzik vala őket és sok hajókat fogák meg a keresztyének az alászállásba és azokat megdúlván, elsüllyesztk vala azokat. A többi a törökek mellé futának.

Mikoron Hunyadi megverte és elúzte volna az vizi erőt, az várashoz közelgete és megnyitván azt, beméne és megtölté az várast néppel, hadi szörszámokkal és éléssel. És kihozá a sebe-seket és a betegeket belőle és az új diadalommal megvidámítá és megujjitá az várasbelieket. És néki állatá az Kapisztránost, ki az hadakozókat megbátoritá predikációjában az városnak mególtalmazására.

Meghallván Mahomet császár, hogy megverték volna az ő vizi erejét, monda: no, hadd járjon, ha szinte kárt vallottunk, azért úgy leszen, mint én akarom. És elküldte és mind felgyujtató a megmaradott hajókat és kegyetlen szűvvel kezdte az városnak vitézéséhez. Mikoron az attyának baráti megmondották volna neki, hogy az előtt való üdőkben az attya, Amurátes hét hónapi vitatta volna azt a várost, de heába, az Mahomet császár erősen szidja vala az attyát és nagyon kérkeszik vala, hogy a 15. napnak előtte megakarná ezt a várost vönni. Az ásiái basa is hizelkődik vala a Mahometnek és monda: hogy ugyan megvehetné. Mert ha Konstánczinápoli meg tudta vönni, ez nem volna erősb annál. A magyarok is nem tudnák ezt fellyebb oltalmazni, hogy nem mint a görögek Konstánczinápoli és a több erősségeket, annakfelette avval is kérkedik vala, hogy immár sok tornyok készen ledőltenek volna és sok helyen az városnak körítése egyenes volna a földdel.

Hallván ezt az Mahomet császár, elhívé magát és mindjárt parancsolá, hogy az egész nép készülne másod napra az ostromnak és ezt eltekéllé őmagába, hogy addig nem akarna szünni az ostromtól, méglen megvönné Nándorfejevárat. És seregét sok részre osztá és parancsolá, hogy mikoron az egyik rész elfáradna, a másik mindjárt helyébe állana, hogy ekképpen meg ne szünnék soha az ostrom, hogy ekképpen nyughatatlanok lönnének a keresztyének belől és tellyességgel mind elfáradának.

Másod napon ezokáért, melly Kisasszony havának hatodik napja vala, estve, midőn a nap elkezdte nyugadni, a törökek ostromnak menének. Mert immár letörték vala a bástyákat, és a bástyákról letörett kövek majd mind megtöltették vala az árkot és gyakor helyen a városnak körítése egyes vala a földdel. Belől a keresztyének vitézül ellene támadának a törökeknek. Kapisztrános János egy feszületet kezében hordozván, erősen inti és vigasztalja vala a kereszteseket és igéri vala nekik az Istennek segítségét. Erős és véres viadatok lönek a töréssekben mind a két féltől. És nagy zöngés vala a dobzó és sok trombita-szóktól és égben hallik vala az ő nagy kiáltások. Hunyadi János az ő cselekedeteiben igen szorgalmas vala. Valahol látja vala a keresztyéneknek romlását, oda siet vala segítségre. Erőssen biztatja vala mindenfelé az vívásban és az lankodókat bátorítja és erősíti vala, az vitéz vívókat kedig igen dícsíri vala és ekképpen szüvet ad vala nekik és gyakorta esmét rendbe szörzi vala a sereget és új néppel

megujítja vala őket. Ő maga kedig, az ő hőseivel gyakorta a sűrő ellenségek közükbe esék és a törésről visszavágja vala őket, méglen utánna megnyugovának a több népek. Egynyhányszor, mikoron a törökek ugyan nagy sűrőséggel béestenek volna az várasba a törésseken, mindjárt Hunyadi az ő csoport hőseivel reájok rohanván, esmét kivágja vala őket a törésseken.

Viszontag Mahomet császár is hátul nékivágja vala az ő népét, némellyeknek nagy ajándékokat ígére, az hátra mászkálókat kedig szablyával ütetegetvén, esmét az viadalba kergeté. És nagyon kiált vala: ezennel, ugy monda, megvesszük az várust, mert ott benn vadnak immár némellyek a törökekbe. Ekképpen nagy vérontással vivának sokáig az törésseken egymással.

Mikoron ekképpen mindkétfelől megkonczolnák egymást, Mahomet egy ravasságot gondola és mindjárt nagy sereget indita az ostromnak. És meghagyá nekik, hogy erőssen vinának és meglátnák, ha megvehetnék az várust, ha meg nem vehetnék azt, tehát visszafutnának hertelen, hogy ezt látván a keresztyének, mindjárt utánnok sietnének. Úgy körülnének hamarsággal a lovagos törökek hátok megé, hogy kinn rekednének a keresztyének és mind elvesznének, mind elől s mind hától. Az új sereg nagy sűrőséggel egyszersmind a töréssekre sieté és nagy viadallal bétolonga az várasba mind a piaczig. És szinte ott a piacon újonnan támadának a keresztyének ellen és erőssen vivának vélek. És a törökek a zászlókat fel kezdék tönni a piacon és arra sietének, hogy a tornyokból levetnék a király zászlóit, de a magyarok mindenütt visszaverik vala őket.

Látván Hunyadi János az várasnak nagy veszedelmét, mindjárt melléje vevé Szilágyi Mihályt, az ő felesége bátyját és Kanizsai Lászlót, Rozgoni Sebestyént és az urakat, kirohana vélek az várból a törökekre a piacon, és vinni kezdé vélek és meginditá őket és kiüzé őket az várasból. A keresztesek látván az Istennek jelen való segítségét, megbátorkodának és az várasból is kimenvén, erőssen vágják vala a törökeket. És Mahomet ugy tetteté, ha futni akarna az ő népével. A keresztesek hátul utánna sietének, örülvén a diadalomnak és jöttek vala immár az ázsiai basának táboraiqlan, melly a Száva-parton vala. Kapisztrános János látván a toronyból a töröknek ravasságát, erőssen kiált vala a kereszteseknek visszatérni. De a nagy zörgésbe a keresztesek nem hallhatják vala a Kapisztránosnak kiáltását és felgyujták a basa táborát, Mahomet megvonta vala magát az álgjuk mellé az erősségbe.

Látván ezokáért, hogy a basa táborát felgyújtották volna, utánok indítá a lovagokat, hogy elejéket vennék és ne bocsátánák őket vissza a városba. Vala kedig szinte estve immár.

Mikoron látta volna Hunyadi János, hogy az Mahomet császár elhatta volna az álgyunál való erősséget és hogy az álgyuk pusztán állanának, kiesék az ő társaival az városból és megvövé az erősséget és szegeket vere az gyujtó lyukokba, némellyeket kedig a törökekre fordita. Azonközbe Kapisztrános visszahivá a keresztesseket, kik utánn jöve az Mahomet császár, látván, hogy megvötték volna az álgyuk erősségét. És mindjárást, immár sötétkort néki nódítá a törökeket, hogy visszazavönnék az erősséget. És azok kisüték az aránzott álgyukat a törökekbe és nagy romlást művelének benne. És az ostromlásban egy magyar kilöve egy mérges nyíllal kéziyből és avval mellyébe találá az Mahomet császárt. És Mahomet megijedvén, mindjárt visszatéríté az sereget a végső táborba.

Miért kedig hogy éjjel vala, Hunyadi János nem tolható bé az álgyukat az városba, hanem vas szegekkel mind bévereté a gyujtólyukokat és kiméne az erősségből, felgyujtva azokat és bejöve nagy örömmel az városba. Elhatalmazék kedig az Mahomat sebén a méreg és az esze elvesze miatta és úgy fekszik vala holt elevenen a táborba. Látván ezt a basák, felragadáék ötet és nagy sietséggel vivék be Sárnóba, hogy Nándorfejérvár alatt való táborban ne halna meg és az egész seregnek veszedelme történnék belőle. Mikoron Sárnóban egy üdeig fekütt volna, megjöve esmét az esze és nézni kezde és kérdeni kezdé: hol volna? Felelének a basák: Sárnóba vagy. Megkérdé mindjárást: mint lött volna vége az ostromnak? Felelének a basák: oda vesze az ásiái basa és majd mind a fő-fő törökek. A seregnek is nagyobb része mind odaveszett. Az Kurkutoa is, az jancsároknak hadnagya, odaveszett az ostromba. Az ellenség kedig mind megvette az erősségeket a táborban. Az álgyuk is mind oda vadnak a sánczba.

Hallván ezt a Mahomet császár, igen meg kezde fohászcodni és mérget kapá és azt akarja vala megönni. De a basák megfogák a kezét és nem engedék. És megijede és felgyujtá a tábor és elkezde futni. Így szabadula meg az Istennek nagy hatalmából az Nándorfejérvár a megszállásnak negyvenhatodik napján, mikoron irnának Krisztus Urunknak születésének utánna 1456. Sok nép holt vala mind két felé de a törökek közzül sokkal többen, mert negyvenezeren vesztenek vala, mert huszonnégy óráig tartott vala az röttenetes ostrom.

Hunyadi János halála.

Mikoron ekképpen Nándorfejérvár megszabadult vala, Hunyadi János tellyességgel elfáradott vala. És e nagy nyughatatlanságból esék egy igen forró hideglelésbe, mellynek miatta kevés napig mind megemésztődék. Az doktoroknak orvassága kedig mind héjába lön. Azt adák ezokáért önéki tanácsul: hogy változtatná az eget. És úgy indula az ő barátival Zömlinbe [Zimonyba], hogy ott valami új égből megújítaná az ő testét. Mind a két fia ott véle vala és egyéb sok baráti Kapisztrános Jánossal egyetembe. Mikoron meg nem állana az ő forrósága, hanem szinetlen megemésztené őtet, az orvosok kétségbe esének az élete felől. És Kapisztrános inteni kezdé őtet, miért hogy ez az Istennek jó akaratja vólna, hogy ki akarná őtet e nyavallyás életből vinni az örök boldogságra, hogy gondolkodnék az ő testamentoma felől és hogy rendelne mindeneket jó és szép renddel és hogy lelkére is gondot viselne, mint jámbor keresztyén ember.

Hallván ezt Hunyadi János, mosollygani kezde és dicséri vala Kapisztránosnak tanácsát, de megjelenté azt, hogy mindeneket még az előtt elrendelte vólna. Mert, ugy monda, bolond embernek alitom ezt, ki az ő testamentumnak dolgait halasztja az ő utolsó üdőre, holott nem tudja, mikoron eljő az ő utolsó órája. Jobb az, hogy minden szömpillantásban előttünk légyen. Ezokáért, Kapisztrános Atyám! ne véld azt, hogy ezeket mind ez mái órára halasztottam légyen: régen megcsináltam az én testamentomat. Nem hadtam azt az én fiaimnak, hogy ők gondot viseljenek az én lelkemről; ő magamnak vólt erre gondom. Adtam szegényeknek még az előtt, amit adhattam. Ám egynyihány egyházat is épütöttem. De az én szükséges kölcségem az állhatatos hit és a nagy reménség. Ahol véremnek sokságát is ontottam ki mellette nagy sok sebekből. Elég nyavallyákat és nyomorúságokat szenvedtem mellette. Megjelöntötte a kegyelmes Isten, hogy velem akar lönni, mert ennyi sok veszedelmekben mind velem vólt és el nem hagyott. Mostan immár ő szent Felsége nyugodalmot akar adni a szegény Hunyadinak, hogy tovább ne kénlódjék ez nyavallyás világban. Örömet többet szolgáltam volna, de hiszem, hogy az én ides Uram, az Úr Jézus Krisztus, ezekkel megelégeszik. Tudom, hogy ő engemet el nem hágy, mert mindenkoron az ő nevében viseltem magamat és hadakoztam.

Továbbá, ti szerelmes fiaim és barátim, ne légyen tünéktek

nehéz, hogy megmeneködem ez világi sok nyavallyáktól, itt minden dolgok elmulandók, itt nem állandó semmi, bizonyos jó sincsen itt, csak árnyékok mindenek. Eleget és felette is hadakoztunk ittigen; a mű hadakozásunknak az jutalmát a más világon várjuk, holott az örökké maradandó jók vadnak. Ha eszeteknél lestek és a meghaladó embereknek szerelme meg nem csal és meg nem háborít tüteket, inkább kezditek irigykedni az én szerencsémre, minthogy könyörülnétek azon. Az hatalmas és igen kegyelmes Hadnagy, kinek neve alatt hadakoztam, megkönyörült az ő régi szolgájának nyomorúságin, mostan immár meg akar nyugtatni és az ő régi ígéreti szerént meg akarja füzetni az én jutalmimat. Ezokáért ne legyen tünétek nehéz az én szükséges elmenésem, hanem nagy békességgel türjétek azt el. Ha valami kedves dolgot énnékem akartok művelni az én elmenésembe, szerelmes fiaim, a tü atyátoknak nyomdékait kövessétek, a tü atyátoknak jóságival tusakodjatok és az ő dücsőségével. Meglássátok, hogy azt elérhetitek, amihöz én nem férkezhettem az én halálomnak miatt.

El ne hadjátok a törökek ellen való hadakozást, hanem inkább véghöz vigyétek. Ezt ítéljétek erősnek, állandónak és dücsöségesnek lenni, ami megtartja és megerősíti a tisztességet és az istenes vóltát és úgy tarcsátok, hogy az igen kellemetes az Istennek. Állhatatosok legyetek az igaz hitbe és az isteni szolgálatba és ami én tőlem nem lehetett, tü ólcsátok ki a török nevet és azt a dücsőséget megnyerjétek magatoknak. E lészen nagy tisztességtekre. Erre kérlek kedig főképpen, hogy tunyaságból ne rutítsátok meg a tü atyátoknak nevét. Néked hagyom ezt legelőszer, szerelmes Mátyásom! mert te vagy küsebb üdejü; és te reád néz ez és a természetednek jó hajlásából előszer várom és remélem azt. Mostan ezokáért tüteket minnyájan ajánlom az Istennek és megemléközzetek az Hunyadiról. Isten legyen te veled is Kapisztrános atyám! könyöregj, kérlek tégedet, a mű üdvösségöknéért. És miért hogy egy Hadnagy alatt hadakoztunk, siess utánnom, hogy te is megvehessed együtt vélem a zsoldot.

Mikoron ezeket megmondotta vólna, megapolá az ő fiait és megáldá őket és ajánlá azokat az ő barátinak, kik sirván környüle állnak vala; és mindeneknek jobb kezét adá. És kéré őket, hogy vinnék ötét a közel való Boldogasszony egyházába. És mikoron a Szentséget veendő vólna, ájítatossággal imádkozék és úgy engesztelé az Istent és annakutánna mind-

járást meghala. Meghala kedig, mikoron irnának Krisztus Urunknak születése után 1456. szent Mihály havának tizedik napján. Az testét, mint meghatta vala, bévivék Erdélbe és eltemetek ötet Gyulafejérvárott az monostorba, mellyet ő maga fondálta vala, nagy tisztességgel.

Szép férfiu vala, közéb hosszuságú, nagy fejű, fodor és fénes gesztenő színű hajú, nagy szömű, kegyes tekünetű, szép orczája sárga szép színre hajolván és kegyes és tisztességes ábrázatu, széles vállu és inas kezü, bátor szüvü és erős testü. Boldog férfiu vala, ki miképpen hogy nagy tisztességgel viselé az ő életét, azonképpen meg is hala nagy dücsőségbe. Hogy éle ez világban, mindenkor megoltalmazza vala Magyarországot minden veszedelemtől. Mikoron ezokáért az ő halála kihiredett volna, az egész ország siratja vala ötet, minden rendbéli emberek, mint ídes attyokat.

Mikoron Mahomat császár meghallotta vólna az Hunyadi Jánosnak halálát, mindjárást lesüté a fejét és a földet kezdé nézni sokáig. Annakutánna sirni kezdé és monda: Világ kezdetitől fogva ennek mássa nem vólt a fejedelmek között. Nem győzek eleget bánkódni rajta, hogy immár soha bosszút nem állhatok rajta a nagy szöméremért, kit rajtam művelt és a nagy kárért, mellyet tött énnékem.

Az ő halálát sok jelek mutatták meg annak előtte. Mert az előtt egy üsteges csillag támada az égbe és marada vagy harmincz napig. E lón a vége az jámbor vitéz Hunyadi Jánosnak, Magyarországnak gubernátorának.

Nem sok üdővel annak utánna megbetegüle Kapisztrános János is és nem sok nap mulva meghala. Meghala kedig Új-lakba Szerémségbe és eltemetek ötet a Szent Ferencbe, a csöri [cseri] barátoknak kalastromába.